

הלשכות בבית המקדש

שלושים לשכות בהר הבית

^{אוצר החכמה}

שתים עשרה לשכות בתוך העזרה הוזכרו בשמותיהן במשנה: לשכת המלח, לשכת הפרוה ולשכת המדיחין, בצד אחד של העזרה. ובצד שני: לשכת העץ, לשכת הגולה ולשכת הגזית. וליד שער המזרח: לשכת פינחס המלביש, ולשכת עושי חביתים. עוד נמנו ארבע לשכות שבתוך בית המוקד: בחלק של קודש: לשכת טלאי קרבן ולשכת עושי לחם הפנים ובחלק של חול: לשכת בית המוקד - בה נגנזו אבני המזבח ששיקצום מלכי יון, ולשכת החותמות - וממנה גם יורדים לבית הטבילה.

^{אוצר החכמה} ויש לשכות אחרות שאין המשנה מונה אותן בשמותיהן, ובודאי גם הן בתוך העזרה בקודש: לשכת בית אבטינס - שם מפטמים את הקטורת, שדינה בקודש, ואם נתפטמה בחול היא פסולה; לשכת המבשלים - שם מבשלים בשר קדשי קדשים; ולשכות הקודש אשר יאכלו שם הכהנים, שאם יוציאו אותם לאכול מחוץ לעזרה הם נפסלים ביוצא; לשכת השקלים - שם נאספים השקלים ששוקלים ישראל בכל שנה, גם היא בתוך העזרה (יבמות קב:); וכן מסתבר שלשכת הכלים המוזכרת במשנה (תמיד ג, ד), גם כן בתוך העזרה.

במשנה (מדות ב, ה) נמנו גם לשכות שלא היו בעזרה: "ארבע לשכות בעזרת נשים - דרומית-מזרחית היא היתה לשכת הנזירים, ששם הנזירים מבשלים את שלמיהם, ומגלחים את שערם ומשלחים תחת הדוד, מזרחית-צפונית היא היתה לשכת העצים ששם הכהנים בעלי מומין מתליעים את העצים, צפונית מערבית, היא היתה לשכת מצורעים (בה מצורעים טובלים לפני שמקריבים קרבנות הטהרה שלהם). מערבית-דרומית - אמר רבי אליעזר בן יעקב: שכחתי מה היתה משמשת. אבא שאול אומר: שם היו נותנים יין ושמן - היא היתה נקראת לשכת בית שמניה". ועוד: "לשכות היו תחת עזרת ישראל ופתוחות לעזרת נשים (בתוך הקיר המבדיל בין עזרת נשים הנמוכה. ובין עזרת ישראל הגבוהה ממנה בשבע אמות וחצי). ששם היו הלויים נותנים כינורות ונבלים ומצלתיים, וכל כלי שיר" (שם ב, ו).

עוד אומרת המשנה (מידות א, א): "בשלושה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש: בבית אבטינס, ובבית הניצוץ, ובבית המוקד. והלויים בעשרים ואחד מקום... אחד בלשכת הקרבן, ואחד בלשכת הפרוכת, ואחד לאחורי בית הכפורת". כל מקומות השמירה נקבעו מחוץ לעזרה, כדי שיוכלו השומרים לשבת שם, שהרי על כן קבעו את השמירה בבית אבטינס ובבית הניצוץ בעליות שעליהן, מפני ש"גגין ועליות לא נתקדשו" (פסחים פה:). גם בבית המוקד - "שניים שערם היו לבית המוקד, אחד פתוח לחיל ואחד פתוח לעזרה"

(מידות א, ז). ולכן חציו קודש וחציו חול. גם בית אבטינס היה בנוי שתי קומות, הקומה התחתונה פתוחה לעזרה ותוכה קודש - היא לשכת מפטמי הקטורת, והעליה שעליה פתוחה לחיל ותוכה חול, שתוכל לשמש לשומרים. על פי זה נוכל למנות עוד מספר לשכות שמחוץ לעזרה: עליית בית אבטינס, עליית בית הניצוץ, לשכת הקרבן, ולשכת הפרוכת. עוד שנינו (שקלים ה, ו): "שתי לשכות היו במקדש, אחת לשכת חשאין, ואחת לשכת הכלים..."^{אוצר החכמה}, ויש להניח שהן היו בשטח הר הבית ולא בתוך העזרה.

ועוד (שם ו, ה): "שלושה עשר שופרות היו במקדש, וכתוב עליהם: תקלין חדתינ, ותקלין עתיקין, קינין, וגוזלי עולה, עצים, ולבונה, זהב לכפורת, וששה לנדבה". ולא נאמר איפה עמדו השופרות. למעלה אמרנו, שלשכת השקלים שנשקלו באותה שנה - היינו תקלין חדתינ - היא בתוך העזרה, ושם בלשכה היו תורמים את תרומת הלשכה לצורך תמידין ומוספים. הכסף שהובא לשופרות של קינין וגוזלי עולה, אין צורך להכניסו ללשכה, כי "חזקה שאין בית דין של כהנים עומדים משם, עד שיכלו כל מעות שבשופר" (עירובין לב.), ומקריבין את הקינים מיד כשמוציאים את הכסף מתוך השופר. מסתבר שגם את הכסף שמנדבים לעצים, ללבונה ולשופרות של נדבה, מוציאים באותו יום שמביאים אותו. אבל מה שבא לתקלין עתיקין ולזהב לכפורת, מן הסתם צריך לאסוף עד שיוכלו להשתמש בו, וכן יש בודאי עוד לשכה, לכסף שבא בנדבה לצורך בדק הבית. אנו נעסוק במאמר זה בלשכות שבתוך העזרה, שתוכן קודש.

שש לשכות היו בעזרה, שלוש בצפון ושלוש בדרום

"שש לשכות היו בעזרה, שלוש בצפון ושלוש בדרום. שבצפון - לשכת המלח, לשכת הפרוה, לשכת המדיחין... שבדרום - לשכת העץ, לשכת הגולה, לשכת הגזית" (משנה מידות ה, ג). ביומא (יט.) מביאה הגמרא את המשנה בהיפוך: "שבדרום - לשכת המלח, לשכת הפרוה, לשכת המדיחין... שבצפון - לשכת העץ, לשכת הגולה, לשכת הגזית". על פי הגמרא מהפך הרמב"ם את הגירסא במשנה - צפון לדרום ודרום לצפון. בעל תוספות יום טוב הכריע כגירסא המהופכת הזאת, ואחריו כתב כך גם בתפארת ישראל, וכן נמצאת גירסא זאת בפירוש הר"ח ביומא שם, ובתוספות ישנים ובמאירי. אבל בדברי ראבי"ה המובאים בתוספות יום טוב (מידות ה, ד) נראה ברור שהוא גורס כגירסא המקורית שבמשנתנו: "שבדרום לשכת העץ, לשכת הגולה, לשכת הגזית", כי הוא אומר על בור הגולה, שזהו הבור שלתוכו משקעים את הכיור שלא יהיו מימיו נפסלים בלינה. והרי מקומו של הכיור הוא בין האולם ולמזבח. משוך מעט לדרום עד כנגד הכבש, וזהו בדרום.

מקומה של לשכת הגולה

1. במקומו של הים של שלמה

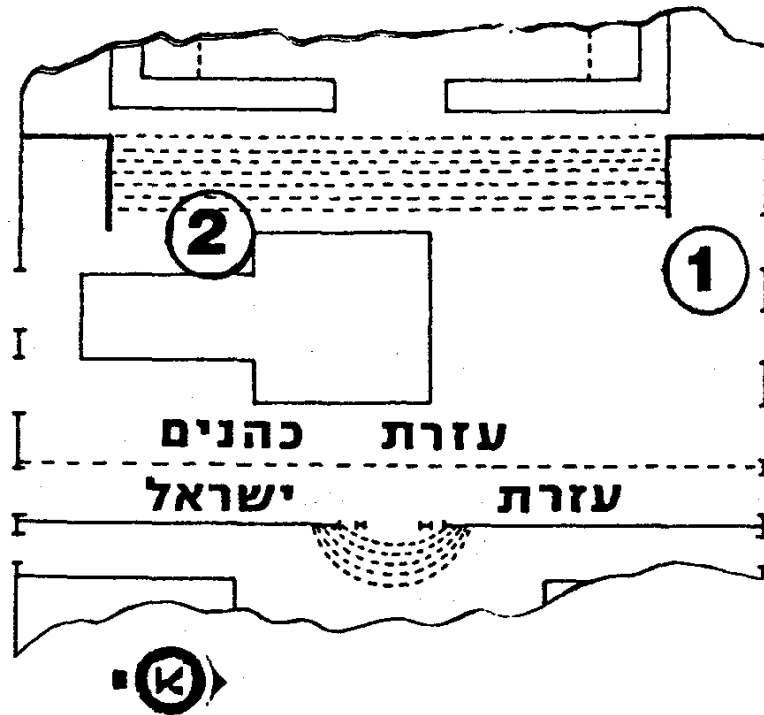
בגמרא נאמר שאת הכלים בעזרה הטבילו בים שעשה שלמה (פסחים קט:). רד"ק במלכים א (ז, כו) כתב: "בדברי רבותינו ז"ל: והלא כלי היה, ואין טבילה בכלים? אמר רבי יהושע בן לוי: אמת המים נמשכת לו מעין עיטם, והיו רגלי השוורים פתוחים כרמונים". וכן הוא אומר גם בדב"ה"ב (ד, ו) בשם הירושלמי. התוספות (פסחים שם ד"ה בים שעשה שלמה) מביאים גם הם את הירושלמי, ונושאים ונותנים בדבריו. רש"י במלכים א (ז, כג) אומר: "וחמש באמה קומתו - קומתו עומקו", ובדב"ה"י ב (ד, ו) אומר רש"י "הכורים היו לקידוש והים לטבילה". וודאי צריך לומר כדברי הירושלמי, שרגלי השוורים היו נקובים, כדי שהטבילה תהיה כשרה.

בתוספות יום טוב (מידות ה, ד) מביא את לשון הראב"ה: "ונראה שנקראת לשכת הגולה, על שם הגלגל שמשלשלים בו הכיור כדי שלא ייפסל בלינה, ובני הגולה כרוהו שם לשקעו, מפני שלא היה אז הים שעשה שלמה". וכן כותב גם רש"י ביומא (יט:): "לשכת הגולה - על שם בור שברו שם עולי גולה". והרע"ב (מידות ה, ד) העתיק את דבריו. אבל בביאורי הגר"א למשנה זו: "לשכת הגולה - פירוש שהיה שם מעין, והיו שואבים משם בגלגל את המים, לפיכך היה נקרא 'גולה' על שם הגלגל". הנה יש לנו שני פירושים לשם הזה: גולה (ג' שרוקה) על שם הגלגל, וגולה (ג' חלומה) על שם עולי גולה. הראב"ה עשה את שני הפירושים אחד.

מדברי הכל נראה, שבבני הבית השני אמנם כרו את הבור באותו מקום שבבית הראשון היה הים שעשה שלמה, באותו מקום שהיה שם מקודם המעין, שאליו היו רגלי השוורים מנוקבים. כאשר הבבלים לקחו את הים, אולי נתמוטטו דפנות המעין והוא נסתם. ואולי היה זה עקב רעידת אדמה, שעליה רמז הנביא: "טבעו בארץ שעריה", ו"ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה" (איכה ט, ט"ג). בני הגולה חזרו וחפרו וגילו אותו שוב. ומפני שרצו להשתמש במי המעין לבישול ולשתייה, לא בנו שם לשכה לטבילה, אלא המשיכו מים לצורך טבילה עד לגג בית הפרוה, וללשכת המצורעים שבעזרת נשים.

אם הדברים נכונים, נוכל להטות על פיהם את פירושי רש"י ורד"ק למלכים א (ז, לט) על מקומו של הים בעזרה, שהבאנו למעלה. וז"ל רש"י: "מכתף הבית (ההיכל) הימנית - משוך מצד דרום לצד צפון. וזהו 'קדמה ממול נגב' - מקצוע (פינת ההיכל) מזרחית-צפונית, כנגד האויר שבין כותל צפוני של בית (ההיכל) לצד כותל (הצפוני) של העזרה. וצד צפוני קרוי 'ממול נגב' - משוך ומרוחק מן הדרום. ואין 'מול' ו'ממול' שוים בפתרון" (כלומר 'מול נגב' היינו בנגב עצמו, אבל 'ממול נגב' הוא צפון, שהוא הצד הרואה את הנגב מרחוק). אבל רד"ק מפרש: "ואת הים נתן מכתף הבית הימנית קדמה וכו', פירוש נתן הים בעזרה

לצד דרום, משוך כלפי מזרח". ואולי נכון על פי זה לומר, שרש"י גורס במשנה שלשכת הגולה היא בצפון, ורד"ק אולי גורס כגירסא המקורית: "שבצפון - לשכת המלח לשכת הפרוה, לשכת המדיחין... שבדרום - לשכת העץ, לשכת הגולה, לשכת הגזית". ואם נרצה לומר, שגם רד"ק מקבל את גירסת הרמב"ם על פי הגמרא, שלשכת הגולה היא בצפון, נצטרך לומר בכוונתו, שעל פי הפשט נראה לו הכרח לפרש שהים עמד בדרום, ושבאר הגולה אינו אותו מעין שמימיו הזינו את הים, ואמנם בדברי הרד"ק נאמר שהמים באו לו מעין עיטם רחוק. ובדברי הימים נמצא בפירוש רש"י (שם, ד, י) כמו בדברי רד"ק, שהים עמד בדרום.

ציור א: מקום לשכת הגולה

- 1 - לשכת הגולה בצפון, במקום שעמד לפנים הים שעשה שלמה, כנגד האויר שבין הפינה הצפונית-מזרחית של הבית והכותל הצפוני של העזרה - דעת רמב"ם, ר"ח תוס' ישנים ומאירי.
- 2 - לשכת הגולה בדרום, בין האולם וכבש המזבח, סמוכה לכיור (שם עמד הים שעשה שלמה) - דעת הראב"ה, (שים לב בציור זה ובבאים אחריו לאופן כיוון הצפון)

2. במקום הנחת הבכורים בדרום

בתוספתא שנינו (ביכורים א, ז): "רבי יהודה אומר: עד באר הגולה חייב באחריותו, מבאר הגולה ואילך אינו חייב באחריותו". הדברים מוסבים על המשנה (ביכורים א, ט): "ומניין שחייב באחריותו (של הביכורים) עד שיביאם להר הבית? שנאמר 'ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' א-לוקיך', מלמד שחייב באחריותו עד שיביאם להר הבית". כלומר

לדעת המשנה "בית ה' א-לוקיך" לענין זה היינו "הר הבית". על זה חולק רבי יהודה בתוספתא, וסובר שהחובה להביא ביכורים אינה להביא אותם עד הר הבית, אלא עד לבאר הגולה. אמנם רבי יהודה אינו אומר כאן "לשכת הגולה" אלא "באר הגולה".

וז"ל מנחת ביכורים (המפרש על התוספתא): "...פליג רבי יהודה, דהוא רק עד שיביא ל'באר הגולה' - באר מים שהוכן לבני גולה לשתות מהם לעולי רגלים, כמבואר בסוף עירובין, אבל משם ואילך אינו חייב באחריותו, ודלא כמבואר במשנה ט', דחייב עד הר הבית". ודבריו תמוהים, דבגמרא (עירובין קד. קד:) לא אמרו את זה על "בור הגולה", אלא על "באר הקר" אמרו: "שכשעלו בני הגולה חנו עליה, ונביאים שביניהם התירו להם. ולא נביאים שביניהם, אלא שמנהג אבותיהם בידיהם". וזו "באר הקר" באר אחרת היא, ואילו על "בור הגולה" אמרו, שמותר לשאוב ממנה מים בשבת. וז"ל שם: "תנן (שואבים מים בשבת) מבור הגולה ומבור הגדול במקדש, אבל לא במדינה וכו'. במדינה לא, מאי טעמא וכו'. גזירה שמא ימלא לגינתו ולחורבתו". משמע שעל כל הבורות הגדולים כדוגמתם גזרו במדינה שלא למלא מהם מים בשבת, אבל על אלה השניים שהיו במקדש לא רצו לגזור, מפני שהמים שלהם שימשו לצורך העבודה במקדש, ולא רצו לגזור שבות זו במקדש, כמו שלא גזרו במקדש גם על דברים אחרים שהוזכרו שם. רש"י, רבנו יהונתן על הרי"ף, המאירי והרע"ב, כולם פירשו שבור הגולה שנזכר כאן, הוא הבור שבתוך לשכת הגולה. לדבריהם אי אפשר לפרש את דברי רבי יהודה כמו שפירש בעל מנחת ביכורים, שרבי יהודה מיקל יותר מן התנא שבמשנה באחריות של המביא את הביכורים, אדרבא, רבי יהודה מחמיר יותר ממנו, שהוא סובר שאין המביא את הביכורים נפטר מן האחריות שלו מיד כשהוא בא להר הבית, אלא הוא חייב להכניסם לעזרה ולהביאם אל באר הגולה.

בודאי צריך הסבר, למה המשנה פוטרת אותו אחרי שהביא אותם להר הבית, והלא מקרא מלא דיבר הכתוב: "תביא בית ה' א-לוקיך", ואיך נוכל לומר שכבר סיים את מצוות הבאת הביכורים לפני שהביא אותם עד ל"בית" ממש. וכן דברי רבי יהודה צריכים הסבר, מה הטעם להביא אותם לבאר הגולה, ומה ענין באר הגולה למצות הבאת ביכורים? אך יהא אשר יהא טעמם ונימוקם, נראה על כל פנים קל יותר להבין את פשט הדברים, אם נניח שלשכת הגולה היא בדרום ולא בצפון. כי העיר ירושלים נמצאת מדרום להר הבית, והבא מן העיר נכנס להר הבית דרך שערי חולדה, ומשם יש לו דרך ישירה ליכנס לעזרה בשער המים שבדרום העזרה. אז לשכת הגולה היא אולי ה"בית" הקרוב הראשון שהוא רואה לידו, ואולי בזה קיים את המצוה "תביא בית ה' א-לוקיך", כיון שהביא את הביכורים ל"בית" שבתוך העזרה.

מכל מקום תמוה, שרבי יהודה אומר "באר הגולה", ואינו אומר "לשכת הגולה". ואולי לא היתה "לשכת הגולה" בית שלם בעל ארבעה קירות, אלא היו לה רק שלושה קירות בשלוש רוחותיה, ובצידה הפונה לעבר הכיור היתה פתוחה, כדי תהיה לה גישה נוחה מצד הכיור, גם לשאוב מים לכיור וגם לשלשל את הכיור לבאר כל לילה. ואולי בכלל לא היו

לה קירות שלימים, אלא רק גדר ביטחון סביב הבור ותקרה על עמודים, והבא אל "באר הגולה", כאילו בא אל "לשכת הגולה".

מצוות ביכורים לרבי יהודה כך היא: המביא ביכורים עומד במזרח המזבח ומניף אותם, וקורא "ארמי אובד אבי", ומניף פעם שנייה, ואחרי זה צריכה מצוות הביכורים להסתיים בהנחה ליד המזבח (מכות יח:), וז"ל הרע"ב (ביכורים ג, ו): "בצד המזבח - בקרן דרומית-מערבית". בתוספות יום טוב מביא בשם הרא"ם, שהכהן נוטל את הביכורים ומגיש אותם ליד המזבח. אבל התוספות יום טוב אינו מחליט כדבריו, אלא מסתפק שמא הישראל שהביא אותם, מניחם שם בעצמו. גם תפארת ישראל (שם אות כז) כותב: "הישראל מניחו אצל קרן מערבית-דרומית". ובמשנה ראשונה שם מעיר על הרמב"ם, שבדין ההנחה בכל המנחות הוא כותב: "מניחו בחודו של קרן", כלומר הוא מביא לשם את המנחה ונוגע במנחה במזבח עצמו, אבל בביכורים כותב הרמב"ם בשינוי לשון: "ומניחו בצד המזבח בקרן דרומית-מערבית בדרומה של קרן" - כלומר "בצד המזבח" ולא "כנגד חודו של קרן".

א"ת"ח 1234567

לפי דברי תפארת ישראל הדבר מוסבר בטוב: מפני שישראל הוא המניח, והוא אינו רשאי לנגוע במזבח, כמו שאומרת הגמרא (מנחות כ:): "וכי יעלה על דעתך שזר קרב אל המזבח?", על כן מזהירים אותו שיתרחק. הואיל ו"באר הגולה" נמצא בקרבת מקום והוא מקום מסויים, קבעו לו שיעמוד ליד הבאר, כדי שלא יתקרב יותר מדי ויגע במזבח שלא במתכוון. בזה יובנו דברי רבי יהודה, שלדעתו אין מצוות ההבאה מסתיימת בזה שיביא אותם עד להר הבית, אלא ההבאה וכל מצוות העשייה בתוך העזרה עד שיניח אותם ליד המזבח, הם המצוה שהתורה כוללת אותם במה שהיא אומרת: "תביא בית ה' א-לוקיך", ולפי זה מסתיימת המצוה רק כשהוא מגיע ל"באר הגולה", ורק אז נפטר מן האחריות.

כל זה נכון, אם נקיים את הגירסא כפי שהיא שנויה במשנה: "שבדרום - לשכת העץ, לשכת הגולה, לשכת הגזית", אבל לפי הגירסא בגמרא (יומא יט.) שלשכות אלה בצפון, לא יובנו כלל דברי רבי יהודה: למה יבוא עם הביכורים שלו ל"באר הגולה" לצפון העזרה, ולמה לא ייפטר מן האחריות, מיד כשנכנס לעזרה דרך שער שבדרום?

[וראה מלבי"ם ראה (יב, כו) - אך דבריו תמוהים ביותר משתי בחינות: אחת - איך אפשר לומר כלל, שלדעת ר"ש מי שחייב בחטאת והביאה לעזרה ומסרה לכהן ייפטר מאחריות, כפי שמפרש המלבי"ם. והלא כל זמן שלא נזרק הדם לא נתכפר לו כלל, וחייב החטאת עדיין עליו כל זמן שלא נתכפר. ומה יהיה אם יישפך הדם, וכי לא יתחייב לדברי ר"ש להביא חטאת אחרת? אם כן, במה יתכפר לו?

שנית - הגמרא במעילה אין לה כל דמיון להא דספרי בפרשת ראה. דברי ר"ש מפורשים בירושלמי שקלים (פ"ב ה"ב) מטעמא אחרינא. וז"ל הירושלמי שם: "אנן תנינן אם קרבה הבהמה (מעל זה ששקל שקלו ממעות של הקדש), ותני דבי רבי אם נתרמה התרומה

(כלומר, שהוא מעל מיד כשנתרמה התרומה, עוד לפני שהוקרבה הבהמה). מאן תנא אם נתרמה התרומה? ר' שמעון היא (כדברי הבבלי מעילה יט.), דאמר ר"ש: מיד היה מקבל מעותיו (זה שמוכר בהמות וקנים וסולת למנחות), וכהנים זריזים הן (כלומר, ואין לנו לעכב להם את תשלום המחיר עבור כל מה שמכרו להקדש עד שיקריבו הכהנים התמידים וכו', שמא יפסל הקרבן). וזהו גם טעמו של הבבלי בדעת ר"ש: "לקח קיני זבין וקיני זבות וקיני יולדות ושקל שקלו והביא חטאתו ואשמו מן ההקדש - כיון שהוציא מעל", שאין חוששין שמא יפסל הקרבן, ולכן חייב לשלם למוכר את הקינים מיד, ונמצא שהוציא מרשות הקדש מיד כשנתן למוכר את מחיר הקינים. ר' יהודה שאומר: עד שייזרק הדם, טעמו שהוא אינו סומך על זריזותם של הכהנים, ואין הקונה מקנה למוכר את הכסף עד שייזרק הדם. ולכן עדיין לא הוציא כסף של הקדש לחולין. אבל בספרי הנושא של הפסוק הוא אחר לגמרי. וז"ל הספרי: "תשא ובאת - שחייב בטיפול הבאתו עד שיביאם לבית הבחירה". כלומר, על הבעלים חובה להביא את קרבנו עד שיכניסו לעזרה, ושם חייב כהן לקבל את הבהמה מידו ולהוביל אותה עד למקום השחיטה. ור' יהודה אומר, שהבעלים חייבים לטפל בה עד שיביא אותה עד לבאר הגולה. בוודאי צריך טעם גם כאן - כמו בביכורים - מה ענינה של באר הגולה לכאן? ואולי הטעם מורכב משתי סיבות: אחת, מפני שמשקים את הבהמה לפני ששוחטים אותה, כדי שלא יהיו בה סירכות, או כדי שתהא נוחה להפשט (ביצה מ. ר"ח ורש"י שם); ושנית, מפני שישראל נכנס לעזרת כהנים רק לצורך סמיכה ושחיטה, ואם לא השקה אותה לפני שהכניס אותה לעזרה אומרים לו להכניס אותה ללשכת הגולה ולדלות לה שם מים כדי להשקותה שם. לפי זה יכול להיות שמקום באר הגולה הוא בצפון העזרה, ויכול להיות שהיא בדרומה. בוודאי שנוח לומר על פי הספרי שבאר הגולה סמוכה לבית המטבחים בצפון, אבל ראייה מכרעת אין כאן].

לענייננו מכל מקום קרוב הדבר לומר, שבזה מחולקים רבותינו שבמשנה ובתוספתא, עם רבותינו שבתלמוד, היכן מקומן של הלשכות. המשנה והתוספתא סוברות, שלשכת העץ, לשכת הגולה ולשכת הגזית הן בדרום, ועל פי זה אמר רבי יהודה שהוא נפטר מן האחריות רק כשיבא עד לבאר הגולה, והכוונה היא עד שיעשה גם את ההנחה קרוב למזבח. הגמרא סוברת שלשכות אלה הן בצפון, ולפי דבריהם לא אמר רבי יהודה "באר הגולה", כי אם אולי "הבור הגדול", שהוא סמוך למזבח, ודברי הרמב"ם קיימים על פי הגמרא.

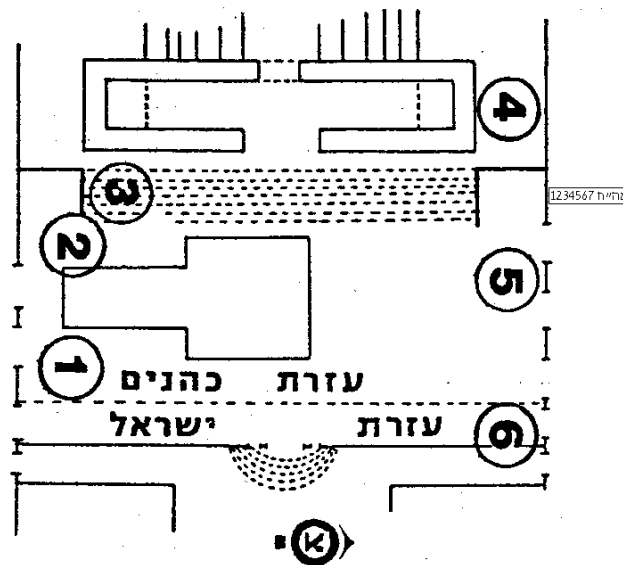
מקומה של לשכת הגזית

1. דעת התוי"ט: במזרח

ז"ל תוספות יום טוב (מידות ה, ד): "לשכת העץ, לשכת הגולה, לשכת הגזית - וכסדר הזה מייתי לה שם ביומא. והרמב"ם בחיבורו (הלכות בית הבחירה פרק ה, יז) העתיקם בהיפך - לשכת הגזית, לשכת הגולה, לשכת העץ... ונראה בעיני דלאו דהוה ליה גירסא אחרת, כי לא מצאנוה כן בשום נוסח. אבל נראה לי שלכך מהפך הסדר, דמתניתין קשיתה, דתנן: 'והיא היתה אחורי שתיהן', ואי איתא דסדרן שבמשנה הוא ממזרח למערב כמו אותן

שבמשנה הקודמת ('לשכת המלח, לשכת הפרוה, לשכת המדיחין'), לא היתה אחוריהן אלא לפניהן. משום הכי ניחא ליה להרמב"ם לומר, דתנא קחשיב דרך שמאל, כי האי גוונא דתנן במשנה ג' פרק ג' דתמיד, שהוא מקיף והולך בדרום העזרה ממזרח למערב בשלוש לשכות הקודמות ומקיף כל מערב, וסובב סובב הולך אל צפון ופניו למזבח, עד שמגיע לשלוש לשכות הללו שבצפון, ולשכת העץ שהיא מערבית להם פוגע בה בראשונה. ולאשמעינן הא קתני 'שהיא אחורי שתיהן', לומר שלא חשבן ממזרח למערב כמו הקודמים. זה נראה לי בדעת הרמב"ם, ועיין עוד מזה לקמן. וכדבריו כתב גם בתפארת ישראל, שלשכת הגזית היתה במזרח.

יוצא לנו לדעתו, שלשכת הגזית היא המזרחית, ולשכת העץ המערבית, הוא מסיק זאת ממה שהמשנה אומרת על לשכת העץ שהיא "אחורי שתיהן", מפני שהוא מפרש "אחורי" במובן "מערב" (השוה "ארם מקדם ופלשתים מאחור" - ישעיהו ט, יא, וכן "אחור וקדם צרתני" - תהילים קלט, ה). גם משלטי גיבורים הוא מביא שלדעתו לשכת הגזית היא המזרחית שבשלושתן, וכן גם דעת תפארת ישראל. את דברי הרמב"ם הוא מיישב בזה, שהמשנה מונה לדעתו ממזרח למערב: "לשכת המלח, לשכת הפרוה, לשכת המדיחין", אבל את "לשכת העץ, לשכת הגולה, לשכת הגזית" היא מונה בכיוון הפוך ממערב למזרח, ולכן מנויה לשכת הגזית באחרונה, כי היא במזרח, ואילו הרמב"ם מונה גם הצפוניות ממזרח למערב, ולכן התחיל בלשכת הגזית המזרחית וסיים בלשכת העץ המערבית.

ציור ב: הדרך שבה מיישב התו"ט את דברי הרמב"ם

סדר המשנה: דרך הליכה

בדרום, ממזרח למערב: 1-לשכת המלח, 2-לשכת הפרוה, 3-לשכת המדיחין.
בצפון, ממערב למזרח: 4-לשכת העץ, 5-לשכת הגולה, 6-לשכת הגזית.

סדר הרמב"ם:

בדרום, ממזרח למערב: 1-לשכת המלח, 2-לשכת הפרוה, 3-לשכת המדיחין.
בצפון, ממזרח למערב: 6-לשכת הגזית, 5-לשכת הגולה, 4-לשכת העץ.

2. דעת הראב"ד: במערב

בידי רבן של כל ישראל, בעל תוספות יום טוב, לא היה פירוש הראב"ד למסכת תמיד, כפי שהוא מודפס על הדף בש"ס וילנא, כי הוא סיים את החיבור שלו על המשניות בשנת ש"ז, כפי שכתב בסוף החיבור שלו, ואילו פירוש הראב"ד על תמיד נדפס בפרג בשנת ת"ט, על פי מה שכתבו המדפיסים של ש"ס וילנא בסוף הכרך האחרון שלהם (נדה, סדר טהרות) ב"אחרית דבר".

אוצר החכמה

בדברי הראב"ד מפורש שהלשכה המזרחית היא לשכת העץ, ולשכת הגזית היא המערבית. וז"ל הראב"ד (תמיד כח.): "...ויכול להיות כי בית אבטינס כמו כן במזרח, אלא שהיה משוך לצד צפון או דרום. אלא שקשה דמספקא לתלמוד במסכת יומא (יט.), שלשכת פרהדרין (היא לשכת העץ) אם היתה בצפון ובית אבטינס בדרום, או בית אבטינס בצפון ופרהדרין בדרום. ושם האי בצפון ודרום דקא מספקא ליה התם על כרחנו יש לומר לפי הנראה, היינו שמשוכה לצד צפון ודרום, דהא אי אפשר לומר דלשכת פרהדרין היתה בצפון או בדרום כי אם במזרח, דתניא בפרק קמא דיומא (יא.): 'כל השערים שהיו שם, לא היה להם מזוזה חוץ משער ניקנור, שלפנים ממנו לשכת פרהדרין', מכלל זה משמע דלשכת פרהדרין היתה במזרח, שאם היתה בצפון, למה היה חייב במזוזה שער, שהיה עומד במזרח מחמת לשכת פרהדרין? יותר היה חייב אחד משערי צפון שהיו קרובים לו יותר, או אחד משערי דרום אי סבירא לן שהיתה עומדת בדרום, אלא שעומדת במזרח תשמע מינה, אלא בהא מספקא לן אם היתה משוכה יותר לצד צפון או לצד דרום, הכי נמי בית אבטינס כמו כן יכול להיות שהיתה במזרח, אלא שמשוכה לצד צפון או לצד דרום. מיהא בית המוקד ודאי בצפון הוה קאי, כדאיתא במסכת מידות...".

מסכת מידות

על פי זה נוכל לומר, שאילו ראה בעל תוספות יום טוב את דברי הראב"ד אולי היה אומר להיפך, שהמשנה מונה את הלשכות שבצפון ושבדרום בשוה - ממזרח למערב: "לשכת המלח ממזרח, לשכת הפרוה אחריה, ולשכת המדיחין אחריה במערב, וכן לשכת העץ במזרח, אחריה לשכת הגולה, ולשכת הגזית במערב". ואת הרמב"ם היה יכול לפרש שהוא מונה בדרום מן המזרח וממשיך למערב, ומשם הוא סובב ופונה לאורך המערב מדרום לצפון, ומונה בצפון את לשכת הגזית בראשונה בפינת המערב, ואחריה ממזרח לה לשכת הגולה, ואחריה בקצה המזרח את לשכת העץ.

אמנם דיוקו של התוספות יום טוב, שבמזרח לשכת הגזית, מבוסס על המלים "אחורי שתיהן", שהוא מפרש אותן "במערב שתיהן", ומזה יצא לו, שלשכת העץ היא מערבית מלשכת הגולה ומלשכת הגזית. אך השימוש במילה "אחור" במובן מערב, נדיר גם במקרא - שלושים ושבע פעמים שלא במובן "מערב", ורק שתי פעמים במובן חד-משמעי "מערב", ופעם אחת יכול להתפרש גם כך וגם אחרת.

אלא שבמשנה - השימוש הזה עוד יותר נדיר, ואולי אין אפילו עוד מקום שני, שבו מובן המילה "אחור" הוא באופן חד-משמעי "מערב". על כן אני מעז להעלות אפשרות אחרת לפירושה כאן: "אחורי" במובן "מרוחק". השוה: "הלא המה בעבר הירדן, אחרי דרך מבוא השמש" (דברים יא, ל), וראה רש"י שם, וראה גם גמרא (סוטה לג:). לפי זה יהיה הפירוש במשנה כך: לשכת העץ (ממזרח), לשכת הגולה, לשכת הגזית... לשכת כהן גדול, והיא היתה "אחורי שתיהן", כלומר "רחוקה משתיהן", וגג שלשתן שוה, כלומר שלשתן עומדות זו אחורי זו בקו אחד, מה שאינו כן בשלוש הלשכות שבדרום, שאינן רחוקות אחת מן השנייה, וגם אינן עומדות בקו אחד.

גודלה של לשכת הגזית

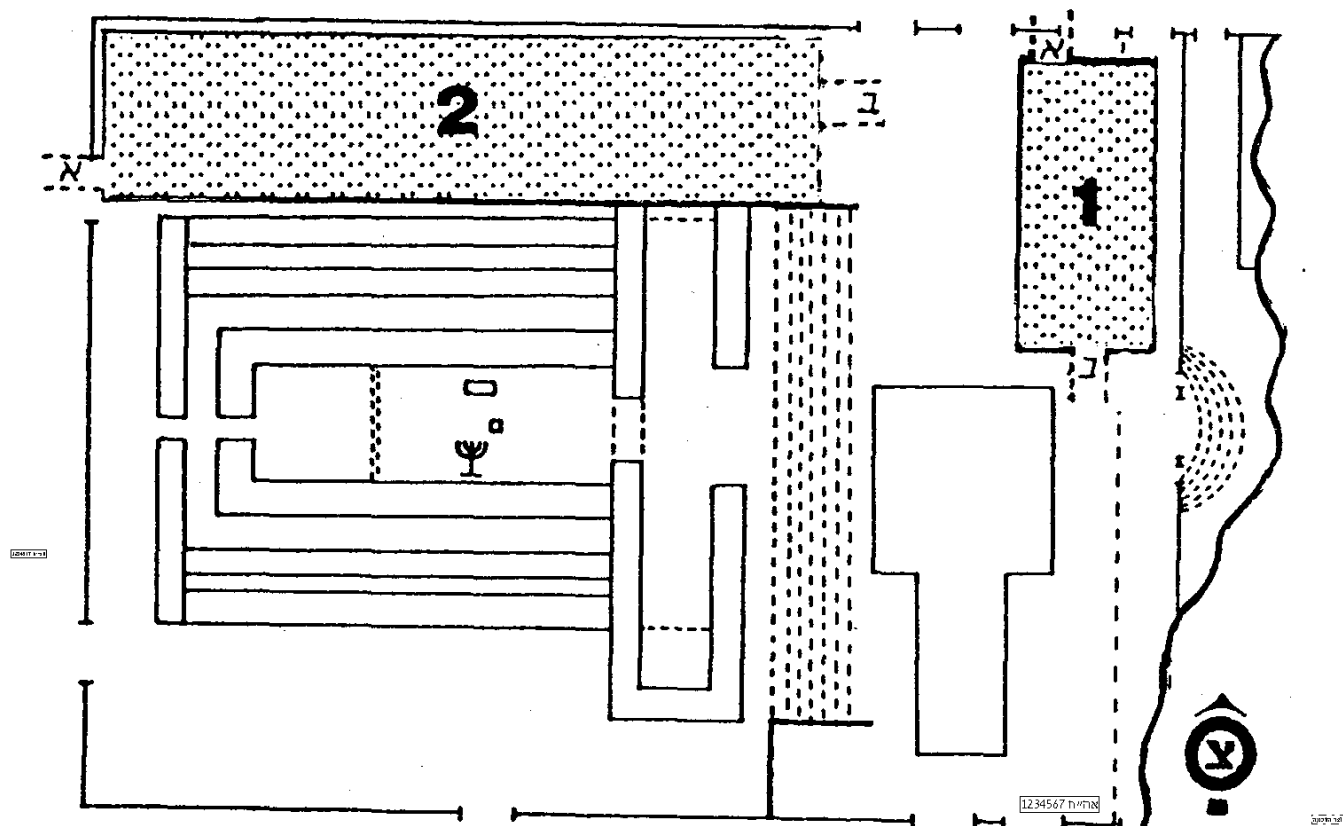
אם דברינו נכונים, אז נוכל לקבוע את מקומה של לשכת הגזית בפינה הצפונית-מערבית של עזרה, וממערבה היא מגיעה עד לחומה המערבית של העזרה, ויש לה שם פתח פתוח להר הבית, ופתח שני פתוח לה כלפי מזרח לתוך העזרה. לפיכך חציה המזרחי קודש וחציה המערבי חול. במזרחה מפיסים, כי הפיס צריך להיות בקודש, ובמערבה שהוא חול יושבים הסנהדרין, כדברי הגמרא (יומא כה:): "לשכת הגזית כמין בסיליקי גדולה היתה, פיס במזרחה, וזקן יושב במערבה..."

בתפארת ישראל העיר, שלשכת הגזית ודאי היתה אולם גדול, שהרי מספר הסנהדרין הוא שבעים ואחד זקנים, ושלוש שורות של תלמידים יושבים לפנייהם, וסופרי הדיינים שם, ועדים באים לפנייהם, ועם רב מתאסף שם בהרבה הזדמנויות, עד שיש לתמוה, איך יהיה מקום בעזרה לבנות לשכה גדולה כל כך (ראה תפארת ישראל מידות פרק ה - בועז אות ב').

אמנם הוא התקשה למצא לה מקום בעזרה, מפני שהוא קבע את מקומה במזרחה של העזרה - בעזרת ישראל, והלא כל עזרת ישראל רחבה אחת עשרה אמות ממזרח למערב. אבל אחרי שמצאנו בדברי הראב"ד, שלשכת העץ היא במזרח, ואילו לשכת הגזית במערב, אפשר לומר, שבבנייתה נוצל הפרש הגובה שבין העזרה במזרח, ובין העזרה במערב שהיא גובהה יותר בשש אמות, ושעולים אליה בשתיים עשרה המדרגות שבין האולם ולמזבח, על אותו משטח שעומד ההיכל, ובינו לבין החומה של העזרה בצפון ובדרום, המקום פנוי. יש איפוא מקום שם לחצוב "קומת קרקע" מתחת לעזרה בין ההיכל ובין החומה הצפונית, ולבנות שם אולם רחב־ידיים, שהרצפה שלו תהיה המשך ישר לעזרת כהנים, אורכו יהיה מאה אמה כאורכו של הבית, ונוסף לזה עוד אחת עשרה אמה עד החומה המערבית, ולפתוח לאולם זה פתח מערבי כלפי הר הבית, ופתח מזרחי כלפי עזרת כהנים. ורוחבו של האולם יכול להגיע אפילו עד לתאים, ואם יהיה צורך אפילו עד ליסודות של ההיכל.

הלשכות בבית המקדש

זוהי אולי לשכת הגזית, שיש לה פתח לקודש כלפי מזרח, ופתח לחול כלפי מערב, כפי שמשמע מן הגמרא, המושיבה זקן במערבה.

ציור ג: לשכת הגזית במזרח או במערב

- 1 - על פי תפארת ישראל (ותוס' יו"ט)
2 - אפשרות שניה
א - פתח לחול
ב - פתח לקודש (לעזרה)

נוחות הגישה ללשכת הגולה

בתוך לשכת הגולה נמצא הבור שמימיו משמשים לעזרה. מתקבל על הדעת שבראשונה המים מיועדים לצרכי הקרבנות, לרחוץ את הבשר ולהדיח אותו בבית המטבחים ועל השולחנות, וגם להביא מים מן הבור לאכילת קדשי הקדשים הנאכלים בעזרה. לפיכך הסברא היא, שמקומה של לשכת הגולה יהיה במקום שיש לו גישה נוחה גם לבית המטבחים וגם לחדר האוכל של הכהנים בעזרה. בית המבשלים שהוא לפי הסברא במערב מאחורי "האולם" הצפוני, בפינה שבין "האולם" וההיכל, כפי שנראה מרש"י (יחזקאל מו, יט"כ), לשם ודאי לא נוח להעלות מים מבור שבעזרה למטה, אבל חדר האוכל הצפוני לקדשי קדשים, שהוא בעזרת הכהנים סמוך לחומה הצפונית, בין בית המטבחים ובין דוכן הלויים שבין עזרת הכהנים ובין עזרת ישראל (רד"ק יחזקאל מב, יג), והוא ודאי קרוב

לבור, לשם יביאו מים מבור הגולה. אם כך, סברא היא לומר, שמקומה של לשכת הגולה צפונית מן המזבח, וצפונית מבית המטבחים, ואולי סמוך לבית המטבחים ממערב. וז"ל הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק ה, יג"ד): "ורוחב העזרה מצפון לדרום מאה ושלשים וחמש, וזהו חשבונם - מכותל צפוני עד בית המטבחים שמונה אמות, בית המטבחים שתיים עשרה אמות ומחצה, ושם תולים ומפשיטים את הקדשים בצידו, מקום השולחנות שמונה אמות ובו שולחנות של שיש, שמניחים עליהם הנתחים, ומדיחים את הבשר לבשל". קל יותר להניח, שלשכת הגולה במערבו של בית המטבחים ולא במזרחו, כי שם מעבירים את הבהמות לשחיטה משער הקרבן שבצפון ומשער הבכורות שבדרום, ואילו במערבו של בית המטבחים המקום פנוי. על כן טוב שנקבע את המקום של הלשכה במערב קרוב למדרגות האולם. ואולי היא פתוחה כלפי מזרח ואין לה קיר, כדי שיוכלו להביא משם מים במהירות ובנוחות לבית המטבחים ולשולחנות ולחדר האוכל, שכולם ממזרח להם. ואם לשכת הגולה במערבו של בית המטבחים, אז תהיה לשכת העץ "אחורי שתייה" - רחוקה משלכת הגזית ולשכת הגולה, שהרי כל רוחב בית המטבחים מפריד בין לשכת הגולה ולשכת העץ, ונוסף לזה גם כל רוחב עזרת כהנים ורוחב עזרת ישראל.

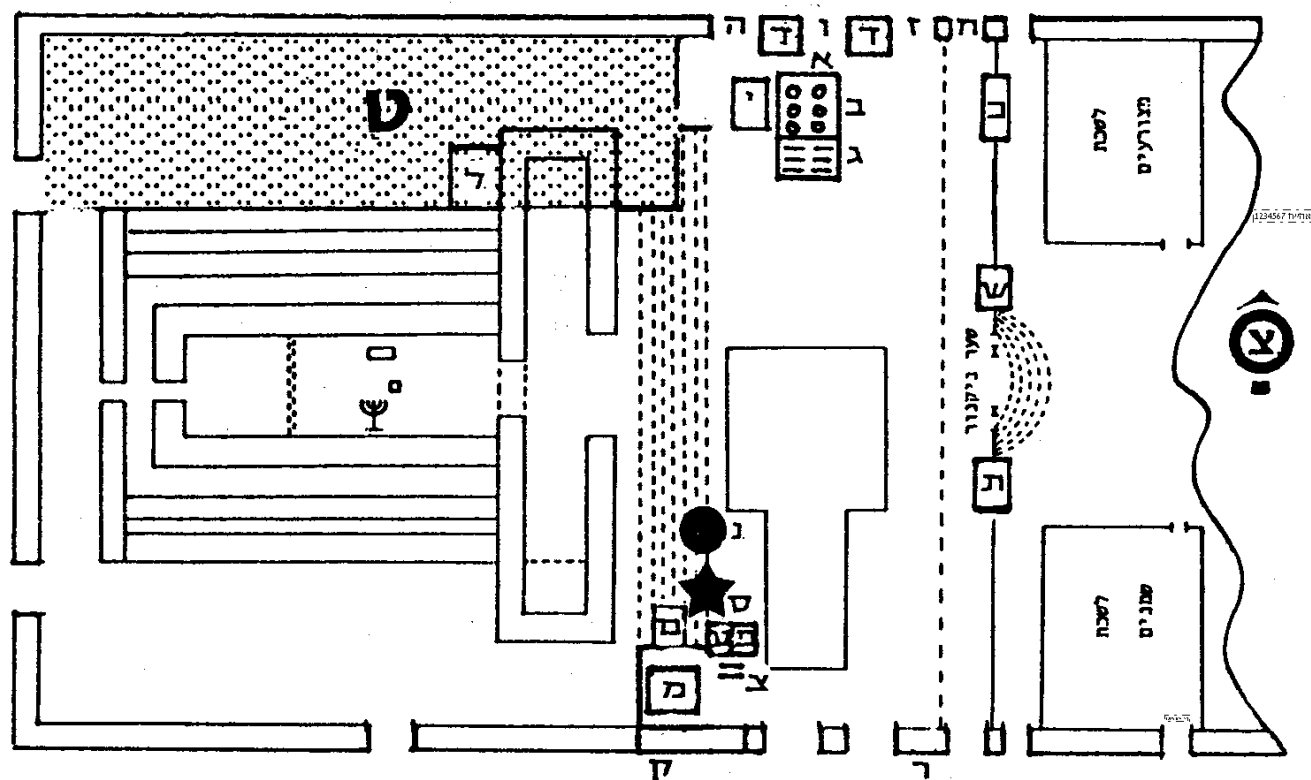
לשכת העץ היא לשכת פרהדרין ולשכת כהן גדול

לשכת העץ משמשת בית דירה לכהן גדול בשבעת הימים שלפני יום הכיפורים. בתוספות (יומא ח, ב ד"ה דאי רבי חנינא) רצו לומר בתחילה: "שהיא בנויה בקודש ופתוחה לחול, ולכן תוכה חול, דאי לאו הכי אין ישיבה בעזרה, וכל שכן שאין ישינים בה". על פי זה היינו צריכים לומר שהיא בנויה בתוך עובי החומה המזרחית, והפתח הפתוח להיכנס אליה הוא מתוך עובי שער ניקנור שהוא חול. והואיל ומקום החומות של העזרה קודש, נמצאת הלשכה בנויה בקודש ופתוחה לחול, ועל כן תוכה חול. וקרוב לומר שהיא פתוחה לתוך שער ניקנור, מפני שהגמרא אומרת, שהשער הזה חייב במזוזה, כיון שנכנסים ממנו אל לשכת כהן גדול.

אחרי זה כתבו בתוספות: "יש מפרשים לשכת פרהדרין היתה פתוחה לקודש. ואף על גב דאם כן קודש הואי ואין ישינים בה, יש לומר כיון שהיא בנויה בחול ופתוחה לקודש, ונהי דתוכה קודש לענין אכילת קדשי קדשים, כדמשמע באיזהו מקומן (זבחים נו.), מיהו מותר לישיב בה ולישון בה, דלא קדשה לגמרי כקדושת עזרה, דהא אמר בפרק איזהו מקומן, דאין חייבים עליהם (על הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש) כרת, הטמאים הנכנסים בה, והכי נמי מותר לישיב ולישון שם."

הראב"ד תירץ (תמיד פרק א): "דהיכא דלא אפשר בענין אחר לעשות דבר הצריך בעזרה אלא אם כן בישיבה, מותר לעשות לכל אדם, כגון פרישת מילואים (שנצטוו בה אהרן ובניו לפני חנוכת אוהל מועד במדבר), וכהן גדול בכל שנה קודם יום הכיפורים, ושמירת הכהנים בבית המוקד ובבית אבטינס, וכן כל כיוצא בזה שצריך לעשות במקום קדוש, ואי אפשר לעמוד ולעשות, אבל כל מה שיוכל לעשות בעמידה, כגון קריאת המלך וקריאת כהן גדול ביום כיפור, זאת ודאי לא הותר אלא למלכי בית דוד בלבד".

מה שהכריח אותם במסקנא לומר, שללשכת כהן גדול היה פתחה פתוח לעזרה, הוא משום שאם לא כן, אלא שהיתה פתוחה לחול, היה תוכה חול, והיה צריך ללכת משם לאכול אכילת קדשי קדשים בעזרה במקום שכל הכהנים סועדים שם, וזה ודאי אינו לפי כבודו של כהן גדול, אבל אם לשכתו תוכה קודש, יביאו לו את סעודתו אל לשכתו בכבוד. לפיכך נאמר שהלשכה עומדת על עמודים בעזרת נשים בסמוך לחומה המזרחית של עזרת ישראל (בקו ישר עם לשכת הגולה ולשכת הגזית), ופתחה פתוח בחומה למערב שלה לתוך העזרה של קודש.

ציור ד: הלשכות שבצפון ושבדרום על פי שיטת הרמב"ם

א - מן הכותל הצפוני 8 אמות	מ - לשכת הכלים
ב - בית המטבחים 12.5 אמות	נ - כיור
ג - שולחנות 8 אמות	ס - בור הגדול
ד - חדרי האוכל הצפוניים לכהנים	ס - לשכת המדיחים
ה - שער הניצוץ שער יכניה	ע - לשכת הפרוה
ו - שער הקרבן	פ - לשכת המלח (קיר משותף עם לשכת הפרוה)
ז - שער הנשים	צ - שולחנות לכלים ולאברים
ח - שער השירשער המוקד	ק - חדרי אוכל דרומיים
ט - לשכת הגזית (תת קרקעית)	ר - לשכת בית אבטינס
י - לשכת הגולה	ש - לשכת פינחס המלביש
כ - לשכת העץ	ת - לשכת עושי חביתין
ל - בית המבשלים	

הלשכות שבדרום

כתב רבנו יהונתן על הרי"ף (עירובין קד.): "בור הגדול לא מצאנו לו עיקר בעזרה חוץ ממקום זה. ואפשר שבו היו משקעים את מי הכיור כדתנן ביומא (לז.): 'אף הוא עשה מוכני לכיור, שלא יהיו מימיו נפסלים בלינה'." על פי זה אין שני הבורות סמוכים זה לזה בעזרה, אלא בור הגולה הוא בלשכת הגולה בצפון, ובור הגדול הוא ליד הכיור בדרום, בין כבש המזבח ובין האולם הדרומי.

1. דעת התפא"י: הלשכות ממלאות את כל דרום העזרה

בתפארת ישראל (מידות פרק ה' אות יט) כתב: "ממזרח למערב קחשיב, דבקצה מזרחית-דרומית של עזרת ישראל היתה לשכת המלח, ואחריה סמוך לה למערב לשכת הפרוה, וסמוך לה למערב לשכת המדיחין, כולן עומדות בשורה אחת סמוכות זו לזו ממזרח למערב." לדעתו הדבר אפשרי, מפני שהוא סבור שעזרת ישראל סתומה בדרום, ואין לה שער, ושכניסת כל ישראל לעזרה היא משער ניקנור שבמזרח. משום כך הציב את שער המים בדרום מול מערב של הכבש, כפי שאנו רואים בציור שלו. אבל כבר כתבנו במקום אחר (תחומין ג, שערי העזרה, עמ' 424 ואילך), שרק הכניסה לאוהל מועד ולמשכן שילה היתה מן המזרח. אבל בבית עולמים, שהעיר ירושלים היא לו מדרום, וכל ישראל עלו ונכנסו להר הבית דרך שערי חולדה שבדרום, ודאי הוא שהיתה להם משם גם כניסה ישירה ונוחה אל עזרת ישראל משער דרומי. עוד כתבנו שם, שלא היה שימוש בשער ניקנור לכניסה לעזרה, ושלכן העמידו שם בעובי השער כל יום את הכהנים הטמאים שבאותו בית אב, ושם גם עמדו מצורעים, זבים, זבות ויולדות, המביאים את קרבנותיהם, ושם גם השקו את הסוטות (סוטה ח.). לפיכך נראה ששער המים הוא השער המוליך לעזרת ישראל, והואיל והשער רחב עשר אמות כמו כל שערי העזרה, הוא ממלא עם שתי המזוזות שלו את כל רוחבה של עזרת ישראל ממזרח למערב, ואי אפשר כלל להעמיד שם את הלשכות הדרומיות, כפי שסבר בעל תפארת ישראל.

2. הלשכות הדרומיות נמצאות במערב הכבש

על כן נראה נכון לומר, שהלשכות הדרומיות היו במערב הכבש לא רחוק מן הבור הגדול, וממנו שאבו את המים לצורך לשכת המדיחים ולצורך לשכת הפרוה, שאף היא זקוקה למים לנקות את עורות הקדשים הניתנים לכהנים. ואולי העלו מן הבור גם את המים לבית הטבילה של הכהן הגדול שעל גג בית הפרוה, אף על פי שלשם יכלו להעלות מים מעין עיטם, כמו שהעלו לבית הטבילה שעל שער המים. מכל מקום גם לשכת המלח וגם לשכת המדיחים, טוב שיהיו קרובים לכבש, שהרי מלשכת המלח מביאים את המלח על הכבש ועל המזבח, וממנה מביאים מלח גם ללשכת הפרוה לעיבוד ראשוני של העורות. וללשכת המדיחים מביאים את כל עולות הנדרים והנדבות, להפשיט אותן ולנתח ולנקות

הלשכות בבית המקדש

את הקרבים שלהן, וטוב שתהיה לשכה זו קרובה לבור גדול של מים, וגם קרובה לשולחן של שייש העומד שם להניח עליו את אברי העולה (שקלים ו, ד), וביותר שתהיה קרובה למזבח. ומסתבר לומר שהכיוור נמצא מעט דרומית-מערבית מן המזבח, וסמוך לו מן הדרום הבור הגדול, שבו משקעים את הכיור, ושממנו דולים מים לכיור. ודרומית מן הבור שני השולחנות, אחד של כסף להניח עליו את הכלים, ואחד של שיש שעליו מניחים את האיברים (שקלים שם). ומדרום לשולחנות לשכת המדיחים, ולידה דרומית-מזרחית לשכת הפרוה, ועל ידה ממזרח לשכת המלח.

ויש קצת מקום לעיין לפי שיטה זו במה ששנינו (תמיד ד, ב): "היה מפשיט ויורד עד שהוא מגיע לחזה... נטל את הקרביים ונתנם למי שזכה בהם להדיחם, והכרס מדיחים אותה בבית המדיחים כל צרכה, והקרביים מדיחים אותם שלושה פעמים במיעוטם על שולחנות של שיש שבין העמודים". והא כיצד, זה שזכה בקרביים עומד בבית המטבחים ליד המפשיט עם חבריו, ומקבל ממנו את הכרס, וכל חבריו עומדים, כל אחד עם החלק שלו, עד שיגמור את ההפשט והניתוח של התמיד, וזה יקח את הכרס וירוך משם ללשכת המדיחים הרחוקה משם למעלה משבעים אמה, ושם ינקה אותו וידיח אותו, ויחזור ויקיף את הכבש מדרום, כדין כל ההולך סביב המזבח שאינו הולך אלא מימין, וממשיך במזרחו של המזבח מדרום לצפון, עד שיגיע לבית המטבחים אל חבריו העומדים שם המקבלים כל אחד את הנתח שלו, וזוהי דרך למעלה ממאה אמה. אחר כך שוב יקיף איתם את המזבח מצפון לדרום, עד שיניחו כולם את הנתחים במערב הכבש כנדרש (תמיד סוף פרק ד). ושם מאנשי המעמד שהיו שם חוטבי עצים ושואבי מים. הם לקחו את הכרס ללשכה וניקו והדיחו אותו שם, ומשם החזירו אותו למקום ההפשט והניתוח (ראה תענית כו. רש"י ד"ה קרבן מוסף: "ולא היה להם פנאי כלל, שהכהנים של מעמד טרודים במוסף, וישראל שבהם היו טרודים לחטוב עצים ולשאוב מים").

לשכת בית אבטינס

לשכת בית אבטינס שבה מפטמים את הקטורת, גם היא תוכה קודש, ועל כן צריך לומר שהפתח שלה פתוח רק לעזרה. וז"ל הרמב"ם (הלכות כלי המקדש פרק ב, ו): "וכל מעשיה בקודש, בתוך העזרה, ומשל הקדש". בפירוש המשנה הוא כותב (מידות פרק ה): "...שער המים, ונתבאר בגמרא (יומא לא.) שעל השער הזה היה מקוה המים שטובל בו כהן גדול ביום הכיפורים טבילה ראשונה... ועל טבילה זו אמר ביומא שהיתה בחול... ונתבאר שהיתה לו לכהן גדול לשכה אצל מקוה זו. ולפי הנראה להם בתלמוד... שלשכה זו שבדרום היא לשכת בית אבטינס".

כבר הזכרנו למעלה, שהעלייה שעל בית אבטינס שבה הכהנים שומרים, תוכה חול כדי שיוכלו השומרים לשבת שם ולנוח לעת הצורך, ולא יהיו חייבים לעמוד כל זמן שמירתם. מתוך כך צריך לומר שהלשכה בנויה שתי קומות: הקומה התחתונה פתוחה לעזרה ותוכה

קודש, ובה מפטמים את הקטורת; והקומה העליונה פתוחה כלפי הר הבית, הוא מקום השמירה. מי שסובר שלשכת הפרהדרין בצפון, קובע את לשכת בית אבטינס בדרום ליד שער המים. ומי שמציב את לשכת פרהדרין בדרום, מציב את לשכת בית אבטינס בצפון.

לשכת פינחס המלביש ולשכת עושי חביתין

ז"ל המשנה (מידות א, ד): "שבמזרח - שער ניקנור, ושתי לשכות היו לו, אחת מימינו ואחת משמאלו, אחת פינחס המלביש ואחת לשכת עושי חביתין". על כרחנו לשכת עושי חביתין היא בתוך העזרה, שהרי משנה שלימה שנינו על החביתין, ש"אפייתם בפנים" (מנחות צו). ומסתבר הואיל ובחדא מחתא מחתינהו, שגם לשכת פינחס המלביש בעזרה. וב"ליקוטים" שם על המשנה ז"ל: "ראיתי בספר 'חנוכת הבית' שכתב, דלפי דעתו היו בנויות בתוך חלל קיר עזרת ישראל מעין התאים שביחזקאל, שלא לסתום רוחב עזרת ישראל, שלא היה כי אם אחת עשרה אמה, ויהיה קצר המצע, ועוד דלא חשיב להו בהדי לשכות שבעזרה. ויפה אמר לפי הסברא, אך לא משמע כן מלשון הרמב"ם, דכיילינהו באמרו (סוף פרק ה' מהלכות בית הבחירה), 'שמונה לשכות היו בעזרה, שלש בדרום ושלוש בצפון, ושתי לשכות אחרות - אחת מימין שער המזרחי... ואחת משמאלו'..."

נראה שלפי בעל הליקוטים אין בעזרה שום לשכה אחרת, פרט לאלה שנמנו כאן. ודבריו תמוהים, שהרי היתה לשכת בית אבטינס בעזרה, לפטם בה את הקטורת בקודש כדינה, כמו שהבאנו למעלה. ולדברי ספר "חנוכת הבית" אפשר לומר שגם לשכת בית אבטינס בנויה בחלל הקיר הדרומי או הצפוני, אלא שהיא פתוחה לעזרה, כדי שיהיה תוכה קודש. ומפני שאינה תופסת מקום בתוך העזרה עצמה, אין התנא מונה אותה במנין הלשכות שלו. כך גם נאמר בלשכות האחרות שמנינו בתחילת המאמר, ושהיו בהכרח בתוך העזרה: לשכת השקלים, לשכות הקודש אשר יאכלו שם הכהנים - אחת בצפון ואחת בדרום, שגם הן היו בחלל החומה. ועל לשכת המבשלים שמבשלים בה בשר הנאכל בעזרה יש לנו לומר, שאינה מוזכרת במשנה, מפני שהיא חבויה מאחורי האולם בפינה שבין האולם וההיכל, ואינה נראית למי שנכנס לעזרה. לשכת העץ אולי גם כן בתוך חלל החומה, ובכל זאת היא נמנית במשנה במנין שלה, אולי חלק ממנה בלט לתוך חלל העזרה.

הראב"ד כתב בפירושו (תמיד פרק ה, ג): "חלונות היו שם - נראה דבלשכת הגזית קאי, משום שהיו מפייסים שם, והיו עושים חלונות בתוך החומה (היינו ארונות קיר), והיה כתוב עליהם תשמיש של כלים...". בפירוש הרא"ש ז"ל (שם): "וחלונות היו שם - בלשכת הגזית בחומה". אבל במידות כותב הרא"ש ז"ל (פרק א, ד): "המלביש - שם היו בגדי כהונה, ובירושלמי - פינחס על המלבוש". כדי לתרץ את הסתירה שבדברי הרא"ש, וגם כדי שלא לעשות מחלוקת בין הראשונים, נראה לפרש שבלשכת הגזית ב"חלונות" שהיו שם, מונחים בגדי הכהונה של כהנים הדיוטות. הטעם הוא מפני שלשכה זו רחבת ידיים, ויש בקירותיה הרבה מקום ל"חלונות". ואולי הוא גם מפני ששם דנו מי מן הכהנים כשר

הלשכות בבית המקדש

לעבודה, ויתנו לו בגדים לבנים לעבודה, ומי מהם פסול ויתנו לו בגדים שחורים, כמבואר בסוף מסכת מידות. אבל בלשכת פינחס המלביש, שם יושב הממונה המופקד על עשיית הבגדים כדברי הרמב"ם, ושם הוא נושא ונותן עם העושים במלאכה, והם יוצאים מלפניו לעשות איש איש במלאכתו במקום אחר. וכן באים שם ראשי משמרות הכהנים וראשי בתי אבות שלהם, והוא קובע איתם כל עניני הבגדים. אבל הבגדים עצמם לא היו שם בלשכתו, כי אם בלשכת הגזית, וזה לכולי עלמא. אבל בגדי הכהן הגדול היו אצלו בלשכתו, כי הוא גם מופקד להלביש את הכהן הגדול את בגדי כהונה גדולה, כדרך משרתים המלבישים מלך גדול את בגדי המלכות שלו.

ובזה אתי שפיר למה נקבעה לו הלשכה במקום זה, כי לשכת העץ - היא לשכת כהן גדול, נמצאת בקרבת מקום, וראוי והגון הוא שתהיה לשכת השר קרובה ללשכת המלך, וכך כותב גם הריב"ן בפירוש מסכת שקלים שלו: "פינחס המלביש - שהיה מלביש בגדי כהונה גדולה לכהן גדול בשעת העבודה". ובקרבת העדה בגמרא ירולשמי שם, גם כן מפרש, שהיה מלביש בגדי כהן גדול שיהיו נאים ומסודרים. ולענ"ד אפשר לומר שגם הרמב"ם מודה לזה ואין בזה שום מחלוקת.

כתב בתפארת ישראל (מידות פרק א, ד): "לשכת פינחס המלביש - שם יושב הממונה להלביש ולהפשיט שם לכהנים בגדי כהונה... ונראה לי, דלהכי היתה לשכה זו בצפון השער, כדי שתהיה סמוכה לבית המטבחים, שכשילבישו את הכהן ילך מיד לבית המטבחים לעשות את הקרבן". ונראה מדבריו, שבלשכתו של פינחס המלביש מלבישים אותם את בגדיהם, ושם מפשיטים אותם (תמיד ה, ג), ושם היו החלונות. אם כן כמה גדולה צריכה להיות הלשכה, שיהיה בה מקום לכל הכהנים של בית אב של אותו יום, ולחזנים, ולחלונות שהבגדים של כל המשמרות היו שמורים שם, ואין אלה אלא דברי תימא. ועוד הרי הראינו, שהבגדים היו שמורים בלשכת הגזית, ולפיכך אם פינחס המלביש היה ממונה להלביש את כל הכהנים, ודאי היה טוב הרבה יותר, אם היו מייחדים לו לשכה קרוב ללשכת הגזית.

בפירושו לשקלים אין בעל תפארת ישראל מזכיר, שפינחס הוא המלביש את הכהנים. וז"ל שם (שקלים פרק ה, א): "על פיו נעשו בגדי כהונה, וברשותו נמסרים לכהן העובד ולרשותו מחזירים אותם אחר כך". הרמב"ם בפירוש המשנה שם בשקלים כתב: "ופינחס המלביש היה מלביש הכהנים בגדיהם, והיה מתעסק בהצנעתם ובעשייתם", ובחיבורו הוא כותב (הלכות כלי המקדש פרק ז, כ): "זה הממונה על מעשה בגדי הכהונה, עוסק בהכנת בגדי הכהנים ההדיוטים ובגדי כהן גדול, ובאריגתם, ומתחת ידו נעשה הכל, ולשכה היתה לו במקדש". אם אינו מלביש גם לא את הכהן הגדול, אלא רק מתעסק בהכנתם של הגדים ובאריגתם, אין לו צורך שתהיה לשכתו בצפון. אלא ודאי הוא כמו שאמרנו, שלשכתו נקבעה לו בצמידות ללשכת כהן גדול, מפני שעליו מוטל התפקיד להלביש את הכהן הגדול, ואין לזה קשר עם הקירבה לבית המטבחים.

בעל תפארת ישראל קובע בפשטות, שהלשכה מצפון לשער ניקנור היא לשכת פינחס המלביש, אך הוא אינו אומר מניין לו דבר זה, והמשנה לא אמרה דבר זה במפורש. וז"ל המשנה (מידות א, ד): "שבמזרח - שער ניקנור, ושתי לשכות היו לו, אחת מימינו ואחת משמאלו: אחת לשכת פינחס המלביש, ואחת לשכת עושי חביתין". והיה לו בודאי דבר פשוט, שמכיון שהמשנה אמרה "מימינו" בראשונה, ו"לשכת פינחס המלביש" בראשונה, מן הסתם לשכת פינחס המלביש היא זו שמימינו, וברור היה לבעל תפארת ישראל ש"מימינו" היינו מימין הנכנס, וזהו מצפון לשער.

למסקנתו זו הגיע מפני שהיה פשוט לו שהכניסה לעזרה היתה ממזרח. אבל לפי מה שהעלינו אנו, השער שימש פעם אחת בשנה לכניסת הכהן הגדול, ופעם אחת בשנה ליציאת השמחים בשמחת בית השואבה, ופרט לזה לא עבר אדם את השער, לא כדי להיכנס ולא כדי לצאת. לפי זה יכול להיות שהתנא שנה את משנתו, כשהלך עם המלווים את הכהן הגדול בעת שנכנס לעזרה בשער זה. ועל פי זה אמר "מימינו" על הצד הצפוני שהיה לימינו אז בעת הכניסה. אבל גם יכול להיות, שהוא שנה את המשנה, בעת שהיה בין המון החוגג כשיצאו מן השער בשמחת בית השואבה, ואז אמר "מימינו" על הדרום שהיה לימינו בעת היציאה.

לפיכך אני אומר, שלשכת פינחס המלביש צמודה ללשכת העץ שהיא לשכת כהן גדול, שאם לשכת העץ בצפון גם לשכת פינחס בצפון, ואם לשכת כהן גדול בדרום, גם לשכת פינחס בדרום. ובכוונה לא פירש התנא לומר "בצפון" של השער ו"בדרום", כי אם "מימינו ומשמאלו", כדי שנוכל לפרש משנתו כל אחד לפי גירסתו, מימין הנכנס או מימין היוצא. ואנו שעל שולחנו של הרמב"ם אנו סמוכים ומימינו אנו שותים, נאמר: לשכת העץ בצפון, וגם לשכת פינחס בצפון.

סדר הלשכות לפי הגירסא המהופכת

כל דברינו היו על פי הגירסא הנמצאת בגמרא, אבל לפי הגירסא המקורית שבמשנה, אנו צריכים להפוך את סדרם של הלשכות: "שבדרום - לשכת העץ, לשכת הגולה, לשכת הגזית... שבצפון - לשכת המלח, לשכת הפרוה, לשכת המדיחים". לשכת העץ היא בפינה הדרומית-מזרחית של העזרה ליד שער המים. לשכת פינחס המלביש קרוב אליה מדרום לשער ניקנור, וכנגדה לשכת בית אבטינס בתוך החומה הצפונית וקרובה לחומה המזרחית. הבור ליד הכיור אינו הבור הגדול אלא בור הגולה בתוך לשכת הגולה. הבור הגדול הוא בצפון של בית המטבחים, וממנו מביאים את המים אל לשכת המדיחים, אל לשכת הפרוה ואל לשכת האוכל שבתוך החומה הצפונית. לשכת הגזית חצובה בתוך ההר בדרום העזרה, מתחת העזרה הדרומית שבין ההיכל והחומה הדרומית, ופתחה שבעזרה פתוח כלפי הכבש וכלפי לשכת הגולה. מבור הגולה מביאים מים לכיור לקידוש ידיים ורגליים, וגם לחדר האוכל שבחומה הדרומית. הלשכות שבצפון הן לשכת המדיחים הסמוכה לבית

הלשכות בבית המקדש

המטבחיים ממערב, לשכת הפרוה, שהיא אולי סמוכה לבית המטבחיים ממזרח, וסמוכה לה ממזרח לשכת המלח. לשכת עושה חביתין היא מצפון לשער ניקנור.

מקום הפייס הראשון לתרומת הדשן

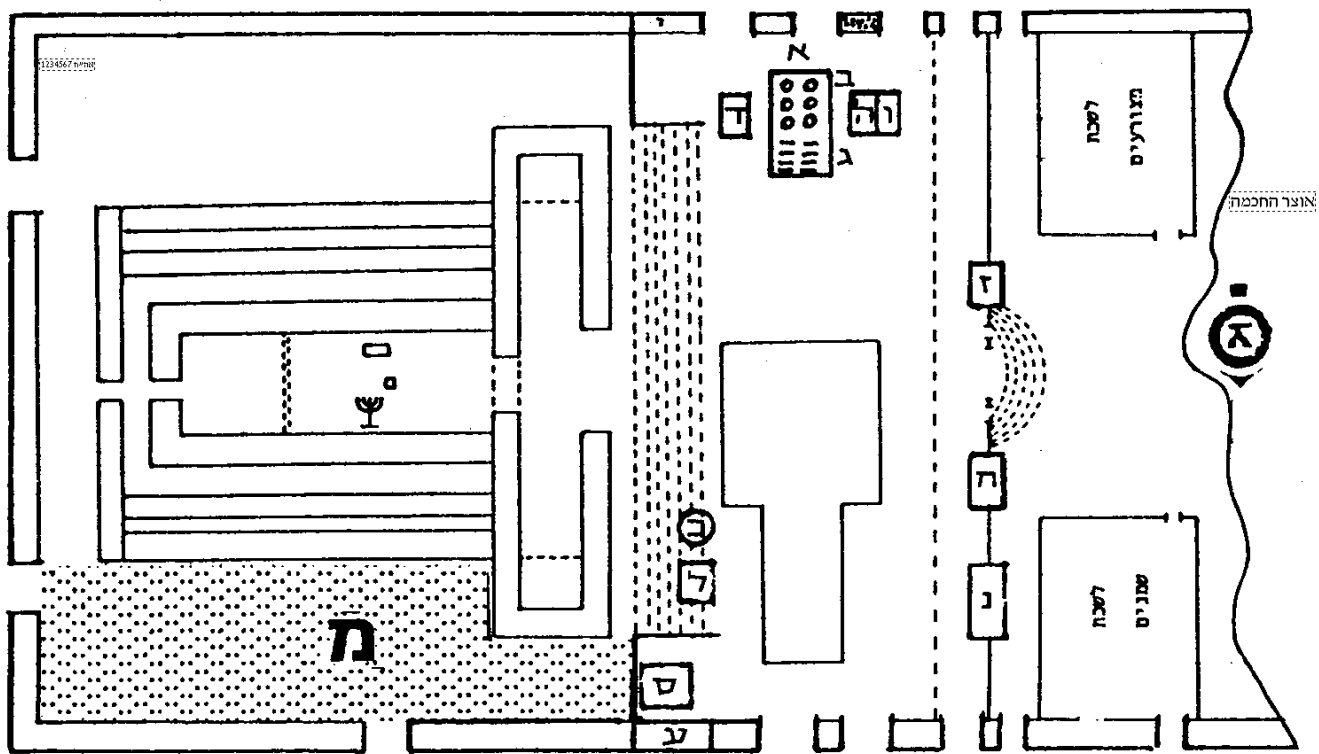
מקום הפייס הראשון לתרומת הדשן

ז"ל המשנה (תמיד א, ב): "הממונה בא ודופק עליהם והם פתחו לו. אמר להם: מי שטבל יבא ויפיס, הפיסו, זכה מי שזכה". וז"ל תוספות יום טוב שם: "יבא ויפיס - בכאן בחצי בית המוקד הבנוי בקודש, דאין מטילים פייס אלא בעזרה במקום הקדוש, דבעינן 'בבית א-לוקים נהלך ברגש' כדמפרש במסכת יומא (כא.), והפיסו בחצי בית המוקד המקודש. ואף על גב דשאר פיסות היו בלשכת הגזית כדמפרש ביומא, וכדמוכח סוף פרק ב' דלקמן, התם היינו טעמא מפני שאותם כהנים שהיו בעזרה היו קרובים ללשכת הגזית, וכיון דלשכת הגזית מקריבתו, להתם הוּוּ מפייסי. אבל הכא כיון דהוּוּ בבית המוקד, שעדיין לא ירדו לעזרה, ואיכא נמי בבית המוקד מקום מקודש הוּוּ מפייסי התם. ובעזרה אי אפשר לפייס כמו שכתבנו בסוף פרק ב', כך כתב המפרש. אבל הרמב"ם כתב (ריש פרק ו') מהלכות תמידין: "יבאו ויעמדו בלשכת הגזית, ויפייסו פייס ראשון ושני". גם בפירוש הראב"ד לתמיד מביא שתי הדעות בפייס הראשון, אם הוא בבית המוקד או בלשכת הגזית.

מפשט המשנה נראה, שהפיסו את הפייס הראשון בצפון. זה שזכה בתרומת הדשן הולך משם במערב המזבח, כל המערב מצפון לדרום, עד לכיור בדרום-מערב המזבח, ומקדש ידיו ורגליו, ועולה על המזבח, ותורם, ויורד, ומביא את התרומה למזרחו של הכבש למקום הדשן. והם בינתיים הולכים ובולשים בכל העזרה, וכשגמרו, הם מעמידים את עושי החביתין להחם מים לצורך החביתין. וכיון שהיה הפייס הראשון בצפון יש לו לעשות דרך ארוכה עד שיגיע למקום קידוש ידיים ורגליים, וכך יש לו ולהם עיכוב זמן שוה עד שיגמרו את מלאכת הבילוש, ועד שיעמדו כולם ליד לשכת עושי חביתין, משם יראו אותו כשירד מן המזבח. וזהו שאומרת המשנה (תמיד ב, א): "ראוהו אחיו שירד, והם רצו ובאו", לקדש ידיים ורגליים, ולעלות על המזבח לסדר את המערכות.

והנה הואיל ולדעת הרמב"ם, לשכת הגזית היא בצפון כמו גם בית המוקד, גם כאשר יפייסו בלשכת הגזית לא יהיה הפרש גדול באורך הדרך, אף על פי שלשכת הגזית במערב-צפון של העזרה ובית המוקד במזרח-צפון שלה, והוא והם יגמרו את עבודתם כמעט באותו זמן. ועל כן סובר הרמב"ם, שיפה שיפייסו את כל הפייסות במקום האחד המכובד. אבל לפי הגירסא השנייה, שלשכת הגזית בדרום, והיא קרובה מאד לכיור ולמזבח, אם יפייסו גם את הפייס הראשון בלשכת הגזית, מי שזכה בתרומת הדשן, ימצא את עצמו מיד ליד הכיור, והוא יגמור את עבודתו הרבה זמן לפניהם. וכאשר הם יראו אותו מרחוק יורד מן המזבח עם תרומת הדשן, יעזבו את הבילוש שלהם, ומרוב חביבותה של העבודה ירוצו מיד לסדר את המערכות שעל המזבח. ומחמת הבהלה גם לא ידאגו

להתחיל בהכנות הנחוצות בלשכות עושי החביתין. על כן טוב להם שיפייסו עתה בבית המוקד, כדי לעכב את התורם, שתהיה גם לו דרך ארוכה ולא יגמור לפניהם.

ציור ה: סדר הלשכות לפי גירסא שבמשנה

ט - לשכת בית אבטינס	א - מן הכותל הצפוני 8 אמות
י - חדר אוכל צפוני	ב - בית המטבחים 12.5 אמות
כ - כיור	ג - שולחנות 8 אמות
ל - לשכת הגולה	ד - לשכת המדיחים
מ - לשכת הגזית	ה - לשכת הפרוה
נ - לשכת העץ	ו - לשכת המלח
ס - לשכת הכלים	ז - לשכת עושי חביתין
ע - חדר האוכל הדרומי	ח - לשכת פינחס המלביש

לשכת הטלאים

"ארבע לשכות היו בבית המוקד, כקייטונות פתוחות לטרקלין, שתיים בקודש ושתיים בחול... מערבית-דרומית היא היתה לשכת טלאי קרבן; דרומית-מזרחית היא היתה לשכת עושי לחם הפנים; מזרחית-צפונית בה גנזו בני חשמונאי את אבני המזבח ששיקצום מלכי יון; צפונית-מערבית בה יורדים לבית הטבילה. שניים שערים היו לבית המוקד, אחד פתוח לחיל ואחד פתוח לעזרה..." (מידות א, וז). אבל במשנה אחרת שנינו, וז"ל (תמיד ג, ג):